

УДК 811.161.2'23'373'42:82–1:159.953.3(477)

КАЛЬЧЕНКО Тетяна Юрївна,

кандидат філологічних наук, викладач кафедри українознавства та латинської мови Національного фармацевтичного університету; Харків, Україна; тел.: +38 093 7248248; e-mail: derivazia@yandex.ua; ORCID ID: 0000-0003-4828-2273

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ
ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ)**

Анотація. *Мета* статті — окреслення основних підходів до вивчення способів вербалізації елементів національної пам'яті, яке доцільно здійснювати в річищі лінгвоконцептології. Основними способами актуалізації національної пам'яті є концепти та їх складники, серед яких виокремлюються прецедентні феномени, міфологеми та мовні стереотипи. *Об'єктом* дослідження у пропонованій розвідці є тексти поетів В. Герасим'юка, І. Римарука, Д. Кременя. *Результатом* дослідження є обґрунтування доцільності використання міждисциплінарного підходу водночас із залученням мовознавчих інструментів для різноаспектних досліджень способів вербалізації національної пам'яті у публічних дискурсах різного типу, зокрема, в поетичному тексті. Необхідним є комплексний типологічний, лінгвокультурний та прагматичний аналіз концептів, пов'язаних із ключовими подіями національної історії.

Ключові слова: концепт, міфологема, прецедентний феномен, стереотип, національна пам'ять.

На сьогодні спрямування мовознавчих досліджень є виразно антропоцентричним. Свідченням цього є праці Ф. Бацевича, В. Жайворонка, В. Калашника, Т. Космеди, О. Селіванової, М. Філона та багатьох інших українських і зарубіжних науковців, які плідно працюють в річищі лінгвістичних студій. Також варто підкреслити національноцентричний характер сучасних українознавчих досліджень, здійснюваних у лінгвокультурному річищі, зокрема в галузі концептології. У цьому контексті продуктивним видається вивчення феномену національної пам'яті та вербальної актуалізації її елементів у дискурсах різного типу.

Терміни національної, колективної, історичної пам'яті здебільшого розглядаються у працях історичного спрямування (Я. Грицак, Л. Зашкільняк, Ю. Зерній, А. Киридон), хоча останнім часом помітним є підсилення зацікавленості до вивчення цього явища і в інших галузях гуманітарного знання, що засвідчується багатьма дослідженнями міждисциплінарного характеру (М. Лановик [7; 8], Г. Жуковська [2]). Так, М. Лановик, досліджуючи національну пам'ять у літературі, зазначає: «Психічні структури кожної нації виробляють власні унікальні матриці колективної пам'яті, підсвідомі компоненти, що проникають у процес писання та читання, виявляють себе у видимих виявах, «матеріалізуючись» головним чином на рівні стилю» [7]. В іншій своїй статті дослідниця зауважує: «Національна специфіка, помножена на міфологію, релігію та доісторичну пам'ять, знаходить свій вияв не лише на рівні тем, мотивів, образів, а й на рівні поетичного слова» [8]. Таким чином, характеристика стилістичних аспектів художнього твору невід'ємна від визначення певних домінант національного світосприйняття періоду створення тексту.

Мета пропонованої розвідки полягає у спробі обґрунтувати доцільність використання мовознавчих підходів та інструментів для різноаспектних досліджень способів вербалізації національної пам'яті у дискурсах різного типу, зокрема, в поетичному тексті. На сьогодні концептологія надає той набір необхідних інструментів, які мають бути використані як для визначення власне мовних способів відображення національної пам'яті, так і дослідження комплексу психоментальних характеристик, що супроводжують той чи інший концепт. У подальшому це дозволить визначити особливості національної ідентичності. Найбільш цікавим для нас видається дослідження способів вербалізації елементів національної пам'яті — певних концептів, пов'язаних із ключовими подіями української історії.

Дослідники виокремлюють такі складники концептів, як міфологема, стереотип, прецедентний феномен (В. Красних, В. Карасик). Досить часто в науковій літературі виникають розбіжності щодо гіпо-гіперонімічних відношень між цими поняттями. Наприклад, І. Костюк зазначає: «Міфологеми можна трактувати як своєрідне продовження концепту, оскільки вона зберігає здатність функціонувати у множинній варіативності, у кожному конкретному випадку виражає найбільш зміст, пов'язаний з міфологічною свідомістю» [4]. Кожен із аналізованих елементів може бути транслятором елементів української національної пам'яті. Беззаперечним є існування різноманітних міфологем, пов'язаних із радянською дійсністю. У цьому контексті доцільно навести думку І. Костюк: «Один аспект чомусь залишається поза увагою науковців — міфологеми відображають специфіку суспільної свідомості, що формується ідеологією владних верств

суспільства, і тому вони легко ідеологізуються, перетворюючись на ідеологеми» [4]. Разом з тим, міфологема як комплексне психоментальне утворення, закорінене в національну свідомість, несе неабиякий потенціал для дослідження актуальних ціннісних характеристик суспільства, які можуть бути відображені, зокрема, на вербальному рівні. Ілюстрацією можуть бути контексти з віршів В. Герасим'юка, який творить власну рецепцію історичних подій, зокрема, пов'язаних із ОУН УПА, із Першою та Другою Світовими війнами, осмисленням радянської спадщини тощо. Наприклад, один із віршових контекстів аналізованого автора будуватиметься на осмисленні Першої Світової війни й апелюванні до міфологізованого світосприйняття людини, втілених у поетичній оповіді «Кілька хвилин Першої Світової»: «*То не змія, то черв. / Тут багато такої нехарі. / А гадину ви зараз уздрите,*» / — сказав бруси ловцям сліпий і засвистів. / *Ще не чули вояки такого свисту... / Почули вояки: / захитались буки і трепети, / ворухнулася стіна смерек / і зашуміла на них умлівіч / велика змія. / Заніміли хоробрі вояки, / скаменіли їх руки, / забули про зброю. / «А чого-с така люта?!» — крикнув сліпий / і кинув проти неї кептар. <...> Заикруміла вовна, стліла шкіра... / і вдарила канона! / Схопили вояки стрільби і побігли, / бо полоснуло вогнем, відриваючи небо від землі... / І в ту яму / упав лицем сліпий. / Заикруміла земля, стліло небо — / і молився сліпий, бо почувся інший свист, / який поскладав хоробрим вояків один коло одного. / І вперше заплакав старий видючими сльозами... [1, с. 149–150]. Наведений контекст являє собою протиставлення природної небезпеки, вербалізованої за допомогою образу змії, та небезпеки техногенної, створеної руками людини, проти якої безсила магія сліпого.*

Цікавими для дослідження способів вербалізації національної пам'яті видаються такі складники концептів, як прецедентні феномени. Дослідження способів вербалізації прецедентних феноменів на сьогодні є одним із актуальних питань українського мовознавства, свідченням чого є різноманітні праці, пов'язані з характеристикою національно-культурної спрямованості таких одиниць. У своєму дисертаційному дослідженні ми вказували на можливість таких мовних одиниць виконувати національно-ідентифікаційну функцію [3]. Такі прецедентні феномени актуалізують спомини, позначені високою емоційною значущістю для представників лінгвокультурної спільноти. Можна говорити про те, що за допомогою прецедентних феноменів відбувається звернення до національної пам'яті — історичної, соціальної та культурної. Прецедентні феномени вказують на значущі моменти в історії нації, які міфологізуються, сакралізуються в уявленні мовців. Сприйняття або несприйняття певного прецедентного феномену є показником консолідації суспільства або його частини навколо певних елементів національного досвіду.

Як приклад контексту, в якому репрезентантами національної пам'яті є прецедентні феномени, наводимо уривок із вірша В. Герасим'юка «Комуналка на Франка»: *Цей вірши / грамотно годилось би назвати так: / «Комунальна квартира на вулиці Івана Франка», / але впродовж усієї незабутньої перестройки / на запитання: де мешкаєш?, / я відповідав: у комуналі на Франка. / Звідси й назва / фінальної сцени моєї молодости, / гасло, рефрен. Цей вірши / починається у довгому коридорі, / із якого не можу вибратися уві сні, / постійно зустрічаю сусідів і незнайомих людей, / і вони розповідають мені різні історії, / із журналу «Новый мир», / або цитують Євгена Маланюка, / хоч там не читали літературних журналів, / а про Маланюка взагалі не чули, / та всі як один декламують про блудницю / на історичних роздоріжжях. / Україна — / не повія! — обурюються ті, / кому Україна по цимбалах і по бубну. / Україна — не Росія — це вже напевно, / а стосовно Маланюка, / то кожне порівняння кульгав, / і кожен символ і все на світі — / не вся продавалася, не цілком курва, / не повністю. <...> Свобода — / це довгий коридор на вулиці Франка, / з якого неможливо вибратися, / але можна заглянути в кімнату, / куди ще вдосвіта зайшов Віктор Шакула... / і звучить «Козацький марш» із вулиці Чапаєва, / колишня князя Святослава, Івана Козаченка, Віталія Никитюка, Юрія Приходька — / моїх відданих друзів, улюблених воїнів. / Свобода — / це задихана жінка з диктофоном у руці, / яка біжить бульваром Шевченка вгору, / вона тільки що вислухала художника Панаса Заливаху, / і тепер бульвар душить її, як змії, / як коридор на вулиці Франка... <...> і першим іде поет Віктор Шакула, / гукаючи вже з Ярославового валу: / Будьте щасливі, хлопці і дівчата! До побачення [1, с. 20–23]. Прецедентні феномени різного походження концептуалізують образ сучасної авторів України та її історичне минуле. Конкретним вираженням цього у тексті стають прецедентні феномени: вказівка на книгу Л. Кучми «Україна — не Росія», ім'я Євгена Маланюка; негативно конотований фразеологізм *по цимбалах і по бубну*, який обігрується в незвичному контексті. Уведення імен представників української інтелігенції — *Віктор Шакула, Іван Козаченко, Віталій Никитюк, Панас Заливаха* — у поетичний контекст дозволяє авторів повні відобразити духовне тло доби і водночас актуалізувати протиставлення «старого», «вмираючого» і «нового», тобто, за висловом поета, *незабутньої перестройки*.*

Топоніми, наявні в поетичному контексті (*вулиця Івана Франка, вулиця Чапаєва, бульвар Шевченка, Ярославів вал*), також відбивають авторське переосмислення української історичної пам'яті. Усі вони є складниками української культурної спадщини, хоча й актуалізують різні

періоди української історії: давній (втілений в імені Ярослав), радянський (вулиця Чапаєва) і ХІХ ст. (Франко, Шевченко). Така різноманітність прецедентних і не прецедентних, але позначених яскравими асоціативними зв'язками мовних знаків є засобом створення ефекту невизначеності, притаманного українському суспільству, актуалізації різних аспектів історичної пам'яті [3].

Апелювання до ключових подій української історії можуть бути закодовані й у прецедентних іменах-маркерах епохи. Прикладом такого поетичного контексту є вірш Д. Кременя «Повість наших літ», уривок із якого цитуємо: *Я народився ще в імперії, / хоч і не знав, що це вона, / де правлять сталіни і берії, / де гітлер, голод і війна. / Я знав про флот у Севастополі, / про мавзолей, вождя в Кремлі... / Чому ж плачемо на попелі / своїй рідній землі?* [5, с. 29]. Історико-політична тональність вірша, оприявлена в заголовку, який являє собою обігравання назви давньоруського літопису, із розгортанням віршового контексту поглиблюється. Таке поглиблення стає можливим за рахунок синекдохи (*сталіни, берії*), в основу якої покладені прецедентні імена. Вказівка на Гітлера, ім'я якого подане з маленької літери, а також на реалії тогочасної політики та повсякденного життя є засобом самоідентифікації ліричного героя, основи його світосприйняття, побудованого на осмисленні історії (словесним вираженням його в тексті є предикативні конструкції *я народився ще в імперії, хоч і не знав..., я знав...*) і водночас намагання відокремитися від чужої культури та історії.

Мовно-культурні стереотипи також є джерелом акумулювання національного досвіду, в тому числі і знань про певні історичні події. На сьогодні дослідники ще не дійшли згоди щодо його визначення, так само, як і відношення щодо концепту. У цьому контексті доцільно процитувати слова О. Лазарович: «Частина мовознавців описують це поняття поверхово, подають під його етикеткою «репродуковані з пам'яті зв'язки слів», протиставляючи їх мовним конструктам. Друга частина мовознавців розглядає це поняття глибше, досліджуючи його ментальну сторону, тобто розглядають специфічні особливості суспільної дійсності, які існують у свідомості мовців» [6]. Мовно-культурні стереотипи на позначення ключових подій української історії окреслюються саме в тому аксіологічному оточенні, яке сформоване суспільною думкою або індивідуальним світосприйняттям мовця, може відповідати або частково суперечити фактам і, здебільшого, виконує в мові економізуючу функцію. Цікавими є особливості функціонування мовно-культурних стереотипів у художньому тексті. Наприклад, у контексті з вірша І. Рима-рука спостерігаємо обігравання такої мовної одиниці, яка, до речі, сусідить із прецедентним феноменом — указівкою на прецедентну ситуацію битви під Берестечком: *Вже не стачить старих підшов, / але й туть недалечка. / Ось, неборе, і ти підійшов / до свого Берестечка. / У городі — одні пирії, / понад городом — хмари... / Повтікали із бою свої, / а казали — татари... <...> Може, ікла іще не тупі, / не уврвалась вервечка, / і лише бракувало тобі / для душі — Берестечка?* [9, с. 18]. Наведений контекст оприлюднює деконструювання стереотипу, оскільки автор ставить під сумнів усталену версію втечі татар з поля бою як однієї з передумов поразки під Берестечком. Ужитий в ролі протиставлення та осмислений поетично, стереотип служить для підсилення емоційної насиченості вірша.

Висновки. Стереотип суттєво відрізняється від прецедентного феномену, оскільки можна говорити про семантичну «гнучкість» прецедентних одиниць, адже до уваги треба брати не лише сам прецедентний феномен та його функціонування в дискурсі, але й різноманіття видів дискурсів, залежно від чого прецедентна одиниця здатна набувати нових конотацій, водночас спираючись на загальну когнітивну базу. Під час реконструкції змісту концептів доцільним є їх дослідження в типологічному, лінгвокультурологічному та прагматичному аспектах. Типологічний аспект дослідження концептів для запропонованої розвідки передбачає встановлення сукупності ключових концептів, пов'язаних із національно значущими історичними подіями. Для встановлення лінгвокультурних особливостей концепту слід визначити ядро концепту та проаналізувати асоціативні зв'язки з периферійними лексемами. Прагматичний аспект дозволить з'ясувати аксіологічну навантаженість концепту та його значення у формуванні національної ідентичності, а також можливі точки конфлікту у сприйнятті історичної події мовцями.

На сьогодні актуальним видається визначення ключових концептів, закорінених у шар української свідомості, що відсилають до значущих подій національної історії. Створення подібного переліку та послідовна характеристика таких елементів національної мовної картини світу дозволить з'ясувати «болючі місця» української пам'яті і поглянути на них відсторонено, таким чином, уклавши ще одну цеглинку в установаження національної єдності та взаємопорозуміння.

Література

1. Герасим'юк В. Папороть : поезії / В. Герасим'юк ; післямова, упорядкув. другого розд. і комент. К. Москальця. — К. : ВЦ «Просвіта», 2006. — 328 с.
2. Жуковська Г. Проблема історичної пам'яті у творчості Ліни Костенко : автореф. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Г. Жуковська, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2001. — 19 с.

3. Кальченко Т. Функціонально-семантичні особливості прецедентних феноменів у поетичних текстах І. Римарука і В. Герасим'юка : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. Кальченко, ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. — Х., 2014. — 184 с.
4. Костюк І. Міфологема : історія поняття в науковому дискурсі / І. Костюк // Вісник Львівської національної академії мистецтв. — Вип. 22. — Львів, 2011. — С. 405–416.
5. Кремінь Д. Замурована музика : лірика, симфонії, поеми / Д. Кремінь ; перед. В. Базилевського. — К. : Ярославів Вал, 2011. — 360 с.
6. Лазарович О. Мовні стереотипи і мовна картина світу / О. Лазарович // Культура народів Причорномор'я. — Симферополь, 2002. — № 32. — С. 79–81.
7. Лановик М. Національна пам'ять як форманта літературного простору / М. Лановик // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Літературознавство : Володимир Гнатюк у контексті розвитку культури України : матеріали Міжнар. наук. конф. : до 140-річчя від дня народж. В. Гнатюка. — Тернопіль, 2011. — Вип. 32. — С. 172–177.
8. Лановик М. Розвиток концептів «символ», «архетип» і «міф» у теоретико-літературних дослідженнях науки про переклад / М. Лановик // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. — 2005. — Вип. 22. — С. 150–155.
9. Римарук І. Діва Обида. Видіння і відлуння / І. Римарук. — Львів : Кальварія, 2002. — 160 с.

References

1. Gerasym'juk, V. (2006), *Fern : the poetries [Paprot' : poeziji]*, Prosvita Publishing House, Kyiv, 328 p.
2. Zhukovs'ka, G. (2001), *The problem of historical memory in Lina Kostenko's works : Thesis for a Candidate Degree (PhD) [Problema istorichnoji pam'jati u tvorchosti Liny Kostenko : avtoref. ... kand. filol. nauk : 10.01.01]*, T. Shevchenko Kyiv National Univ., Kyiv, 19 p.
3. Kal'chenko, T. (2014), *The functional and semantic peculiarities of precedent phenomena in the poetic texts of I. Rymaruk and V. Gerasym'juk : manuscript of thesis [Funkcional'no-semantychni osoblyvosti precedentnykh fenomeniv u poetychnykh tekstakh I. Rymaruka i V. Gerasym'juka : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01]*, Kharkiv G. S. Skovoroda National Pedagogical Univ., Kharkiv, 184 p.
4. Kostiuk, I. (2011), «Mythologeme : the history of concept in the scientific discourse», *Bulletin of Lviv National Academy of Arts [Mifologema : istorija poniattia v naukovomu dyskursi]*, *Visnyk L'vivs'koji nacional'noji akademiji mystectv*, L'viv, vol. 22, pp. 405–416.
5. Kremin', D. (2011), *Mure Music : lyrics, symphonies, poems [Zamurovana muzyka : liryka, symfoniji, poemy]*, Jaroslaviv Val Publ., Kyiv, 360 p.
6. Lazarovich, O. (2002), «Verbal stereotypes and language worldview», *Culture of Black Sea region peoples [Movni stereotypy i movna kartyna svitu]*, *Kul'tura narodov Prichernomor'ja*, Taurida National V. I. Vernadsky Univ., Simferopol, No 32, pp. 79–81.
7. Lanovyk, M. (2011), «The national memory as a characteristic tone of literary space», *The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Literary Studies : Volodymyr Hnatiuk in the context of development of Ukrainian culture : the works of international scientific conference dedicated to the 140th anniv. [Nacional'na pam'jat' jak formanta literaturnogo prostoru]*, *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universitetu im. V. Hnatiuka. Ser. Literaturoznavstvo : Volodymyr Hnatiuk u konteksti rozvytku kul'tury Ukrajinu : materialy Mizhnar. nauk. konf. : do 140-richchia vid dnia narodzh.*, Ternopil, vol. 32, pp. 172–177.
8. Lanovyk, M. (2005), «Development of concepts «symbol», «archetype» and «myth» in theoretical and literary studies of translation», *Bulletin of I. Franko Zhytomyr State University «Rozvytok konceptiv «symbol», «arhetyp» i «mif» u teoretyko-literaturnykh doslidzhenniakh nauky pro pereklad*, *Visnyk Zhytomyrs'kogo derzh. un-tu im. I. Franka*, Zhytomyr, vol. 22, pp. 150–155.
9. Rymaruk, I. (2002), *Maiden Obyda. Seeing and echoing [Diva Obyda. Vydinnia i vidlunnia]*, Kal'variya Publ., L'viv, 160 p.

КАЛЬЧЕНКО Татьяна Юрьевна,

кандидат филологических наук, преподаватель кафедры украиноведения и латинского языка Национального фармацевтического университета; Харьков, Украина; тел.: +38 093 7248248; e-mail: derivazia@yandex.ua; ORCID ID: 0000-0003-4828-2273

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ЭЛЕМЕНТОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПАМЯТИ В УКРАИНСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА

Аннотация. Цель статьи — определение основных подходов к изучению способов вербализации элементов национальной памяти, которое целесообразно осуществлять в русле лингвоконцептологии. Основными способами актуализации национальной памяти являются концепты и их составляющие, среди которых выделяются прецедентные феномены, мифологема и языковые стереотипы. **Объект** исследования данной статьи — тексты поэтов В. Герасим'юка, И. Римарука, Д. Кремени. **Результатом** исследования является обоснование целесообразности использования междисциплинарного подхода одновременно с привлечением языковедческих инструментов для разноаспектных исследований способов вербализации национальной памяти в публичных дискурсах разного типа, в частности, в поэтическом тексте. Необходим комплексный типологический, лингвокультурный и прагматический анализ концептов, связанных с ключевыми событиями национальной истории.

Ключевые слова: концепт, мифологема, прецедентный феномен, стереотип, национальная память.

Tetiana Yu. KALCHENKO,

PhD in Philological Sciences, lecturer at the Department of Ukrainian Studies and Latin Language of National University of Pharmacy; Kharkiv, Ukraine; tel.: +38 093 7248248; e-mail: derivazia@yandex.ua; ORCID ID: 0000-0003-4828-2273

THE VERBALIZATION OF NATIONAL MEMORY ELEMENTS IN UKRAINIAN LANGUAGE WORLDVIEW (ON THE BASE OF A POETIC TEXT)

Summary. The paper deals with the main approaches to the investigations of the national memory actualization. It is reasonable to conduct proposed investigation in the framework of linguistic conceptology. The main ways for explored verbal actualization are the concepts and their components such as precedent phenomena, mythologems and language and cultural stereotypes. Analyzed verbal units are the object of proposed research. The subject of the research is Ukrainian poets V. Gerasymjuk, Igor Rymaruk and Dmytro Kremin's poetic texts. The result of the article is explanation of reasonability to use interdisciplinary approach as well as linguistic instruments for discovering different aspects of national memory verbalization. The national memory can be analyzed in different public discourses including poetic texts. It is necessary to conduct the complex typological, linguistic and cultural, and pragmatic analysis of the concepts which are connected to the key facts of national history.

Key words: concept, precedent phenomenon, mythologeme, stereotypes, national memory.

Статтю отримано 22.04.2016 р.

УДК 811.161.1'366'367'37:008:316.7

РАДБИЛЬ Тимур Беньюминович,

доктор филологических наук, профессор, профессор кафедры современного русского языка и общего языкознания Национального исследовательского Нижегородского государственного университета имени Н. И. Лобачевского; пр. Гагарина, 23, г. Нижний Новгород, 603950, Россия; тел.: +7(831)4329051; e-mail: timur@raddbil.ru; ID ORCID: 0000-0002-7516-6705

ВОПРОС О «КУЛЬТУРНОМ ФОНЕ» НЕКОТОРЫХ МОДЕЛЕЙ И КАТЕГОРИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. *Цель* статьи — раскрыть механизмы языковой репрезентации «культурного фона» как элемента «языка культуры» этноса. *Объект* анализа — имплицитная культурно-значимая информация в единицах, моделях и категориях системы национального языка. *Предмет* исследования — некоторые словообразовательные модели и грамматические конструкции современного русского языка. В статье постулируется наличие в семантике слов, словообразовательных моделей, грамматических категорий и синтаксических конструкций особого имплицитного компонента, отражающего национально-специфичные нормы, идеалы и ценности, установки и стереотипы носителей русского языка. К таковым можно условно отнести культурные пресуппозиции — разновидность прагматических пресуппозиций (Е. В. Падучева), культурные инференции, культурные коннотации (В. Н. Телия), а также, возможно, и некоторые другие виды имплицитной информации: модальные рамки, «жизненные установки» (А. Д. Шмелёв) и пр., содержащие культурно-значимую информацию. «Культурный фон» в ряду указанных единиц является единицей имплицитной культурно-значимой информации недифференцированного, комплексного и синкретичного характера, ассоциативной, «фоновой» области «языка культуры». *Результат* исследования — для словообразовательной модели префиксально-суффиксального образования прилагательных от существительных ментальной, эмоциональной, этической или ценностной семантики (по типу *безумный* ← *ум*) выявлено наличие «фонового» культурно-значимого представления о норме как о положительном полюсе на ценностной шкале; для грамматической безлично-предикативной конструкции типа *Мне холодно / стыдно / нужно* обнаружена «фоновая» культурно-значимая идея неконтролируемости субъектом физического, эмоционального или модального состояния. *Практическое применение* результатов исследования возможно в совершенствовании разных аспектов преподавания русского языка как иностранного, а также в обогащении методологии и методики лингвокультурологических исследований.

Ключевые слова: «культурный фон», имплицитная культурно-значимая информация в языке, лингвокультурология, национально-культурная специфика русского языка.

В центре исследовательских интересов автора настоящей статьи довольно долгое время находится проблема типологии единиц языка национальной культуры [11; 12]. Ещё в работах Анны Вежицкой отчётливо выражена мысль о единицах языка как инструментах культурного освоения действительности этносом, аккумуляции и межпоколенной трансляции культурно-значимого опыта [4]. Естественным образом возникает вопрос о непосредственно языковых механизмах, которыми располагает указанный «инструментарий». Речь идёт о том, какие единицы, модели и категории языковой системы, какие особенности их речевой реализации тем или иным